

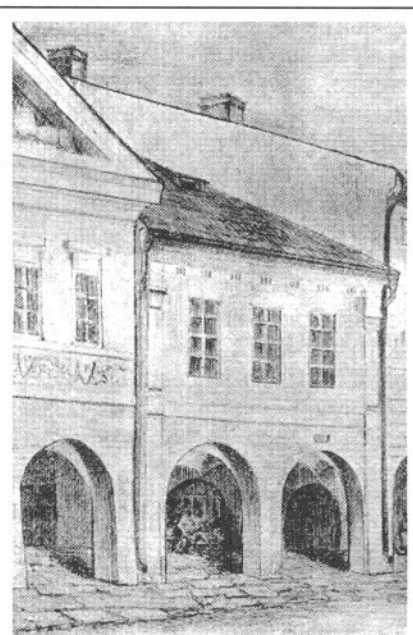
NEKLIDNÝ DUCH

Antonín Konstantin Víták (1835-1906)

Jiří Šil

Jak se dostal Antonín Konstantin Víták do Dvora Králové nad Labem, co zde dělal a odkud vlastně pocházel? Přestože Víták žil v našem městě pouze tři roky (1865-1868), stihl za tu dobu prožít a vytvořit tolik, že jeho jméno patří dodnes ke Královédvorskému tak samozřejmě, jakoby by byl zdejším rodákem.

Ve skutečnosti se Antonín Víták narodil 9. června 1835 ve středočeské Čáslavi. Po studiu na královéhradeckém gymnáziu odešel roku 1856 do piaristického kněžského semináře v Lipníku nad Bečvou, kde přijal druhé jméno Konstantin. S piaristickým školstvím i řádem se však později ve zlém rozešel, když vyvolal nelibost svých nadřízených odporem proti germanizačním důsledkům piaristické výuky. Po krátké epizodě, kdy působil jako vychovatel v šlechtické rodině, vykonal v roce 1860 učitelské zkoušky v Brně a věnoval se dále pedagogice. O rok později, když získal učitelské místo v Jevíčku na moravsko-českém pomezí, se oženil s dcerou tamního měšťana Irmou. Z manželství vzešly dvě dcery a jeden syn, z dětí ho však přežila pouze nejstarší Zdeňka.

Rodný dům A. K. Vítáka v Čáslavi (Vítákovy Paměti, 1. díl, Praha 1902)

Víták vyvolal ve své době nelibost církevních úřadů odvážným bojem za sekularizaci školního vyučování – tedy za odluku školy a církve. Aby nevznikla mýlka, nechtěl tehdy školu odcírkevněnou, nýbrž svobodnou. Požadoval zrovnoprávnění učitele a kněze ve vyučování a povinné sebevzdělávání všech vyučujících. Neváhal ani propagovat pedagogické poznatky nekatolických autorů v jím založeném odborném a česky psaném časopise o výchově, nazvaném *Pěstoun*. Toto periodikum osobně vedl do podzimu roku 1865, kdy odešel do Dvora Králové. Zde pod policejním dohledem působil jako učitel náboženství na dívčí škole. Ve Dvoře Králové zažil a ve svých pamětech (vyšly v Praze 1902-1904) podrobně popsal události prusko-rakouské války v roce 1866. Některé skutečnosti zde uvedené pak zřejmě přejímali další místní autoři, aniž by se čtenář dozvěděl, odkud je mají.

V roce 1867 Víták vydal vlastním nákladem v Praze *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*, které sepsal za pomoci spolupracovníků a místních pamětníků. Za hlavní úkol si autor stanovil vypsání minulosti města, v němž byl nalezen Rukopis královédvorský – památka, představující tehdy v myslích vlastenců jedinečný doklad starobylosti české kultury a jazyka. Na základě Vítákova přetisku svědectví kostelníka Jana Šáfra, přítomného u nálezu Rukopisu královédvorského (RK), v dějinách Dvora Králové nad Labem, bylo při oslavách 50. výročí oné události na podzim 1867 rozhodnuto zaprotokolovat tuto výpověď u královédvorského okresního soudu. Asi je třeba připomenout, proč tehdy existovala taková oficiální starost o svědectví tohoto typu. Václav Hanka byl sice již tou dobou přes šest let mrtvý, ale před svou smrtí v roce 1859 vedl a vyhrál soudní spor s politickým podtextem proti vydavateli pražských novin „Tagesbote aus Böhmen“ Davidovi Kuhovi. V těchto novi-

Antonín Konstantin Víták (Vítákovy Paměti, 1. díl, Praha 1902)

nách byl z návodu tehdejšího pražského policejního ředitele Päumanna Hanka nařčen v sérii článků z podstrčení jím vytvořeného RK do Dvora Králové. A v průběhu soudního řízení bylo přihlíženo k několika svědeckým výpovědím, které měly určit, jak k nálezu RK došlo. K tématu RK se Víták posléze vrátil ještě r. 1889 v brožůře *Rukopisu Královédvorskému a Zelenohorskému mnozí obránci uškodili více nežli pochybovači*. V ní kritizoval způsob, jakým se mnozí obránci pravosti RKZ nechali vyprovokovat za nejprudších bojů o Rukopisy pro roce 1886 ke zbytečně ostrým útokům, aby pak v klamném sebeuspokojení, jak věc RKZ obhájili, nechali triumfovat trpělivou a důraznou práci pochybovačů až k postupnému vítězství a zakotvení jejich přesvědčení v české společnosti.

Dnes je již poměrně dobře známo, že Vítákovy Dějiny Dvora Králové jsou především dobově podmíněnou prací, kterou je nutno v mnoha ohledech brát s rezervou. Nelze to ale chápat tak, že by si autor snad něco vymýšlel. K tématu přistupoval odpovědně a v rámci omezených časových podmínek zohlednil v knize velké množství historických svědectví, které přímo vyjmenovává v úvodu. Problém Vítákova dějepisného podání spočívá ve formě a struktuře textu. Spisovatel věnoval neúměrně velký prostor tématu RKZ a v několika případech zašel v interpretaci historických událostí dále, než co povoluje každému odpovědnému historikovi strážlivá analýza pramenů.

Jak napsal na začátku sedmdesátých let Radomír Roup ve svém článku o Vítákově dějepisném předchůdci Karlu Bienbergovi, snažil se prostě Víták „více o rozmnožení slávy minulosti města, než o pravdivé poznání. To jeho publikaci snižuje na pouhý romanticko-vlastenecký spis“. Svátý účel národní věci byl Vítákovi přednější a důležitější než vytříbenost a vyváženost jeho historické práce prostě proto, že doba a jeho niterné přesvědčení si žádaly více zápalu než chladný racionální kalkul historika-vědce.

Tím ale Víták nebyl. Jeho nezpochybnitelný význam tkvěl a dodnes zůstává v jeho průkopnické práci na poli pedagogiky. Některé jeho příspěvky k těmto tématům byly na svou dobu neúnosně otevřené, mimo jiné vlivem autorovy rozhárané osobnosti. Tehdy například nebylo běžné sdělovat čtenáři intimnosti z rodinného života, ani pokud se jednalo o to, jak správně vychovávat děti v předškolním věku. Ne každému také imponovala Vítákova cholericcko-sangvinická povaha, která se údajně projevovala zejména tehdy, když bránil českou řeč a nezávislost učitele na církvi. V obou případech se nejedná o záležitosti, které bychom mu z dnešního pohledu zazlívali.

Ve Dvoře Králové začal Víták také redakčně řídit ediční řadu *Divadelní ochotníček* a roku 1868 sepsal návod k pořádání muzejních sbírek nazvaný *Školní muzeum*. Po odchodu ze Dvora Králové prošel ještě nenapravitelný bouřlivák mnoha učitelstvími působícími a byl dvakrát sesazen z učitelského místa, než ke konci života zakotvil v Praze.

Antonín Konstantin Víták zemřel 6. března 1906 na Královských Vinohradech, když ještě dopoledne toho dne chtěl pracovat na druhém díle svých *Paměti starého učitele - vlastence, persekucí postiženého*. Jimi může chápat čtenář i posmrtně nahlédnout do duše vroucího vlastence a laskavého pedagoga a uvědomit si zapomenuté souvislosti doby, ve které Víták žil. Dost možná bude překvapen, kolik věcí, jež dnes považuje za tak samozřejmé, prosazovali v druhé polovině 19. století do fungování novodobé občanské společnosti lidé Vítákova typu. Zejména jejich schopnost obětovat vlastní blaho a podřizovat své jednání nadosobním ideálům je předurčuje k tomu, aby jejich dílo bylo znovu připomínáno.

Doplňme článek pana Mgr. Jiřího Šíla zmínkou o dalším Vítákově dílku. Je to, jak naznačuje titulní strana této knížky, *Nejstručnější mluvnice česká*, kterou vydal v Brně roku 1864 a o dva roky později, roku 1866, vydává ve Dvoře Králové pro velký zájem třetí vydání. V předmluvě píše: „V našem milém národu nalézá se posud mnoho lidí, kteří sice osvíceni jsou, avšak byvše ve škole zanedbáni, vlastní jazyk svůj ani v tom nejmenším si byli neosvojili.“

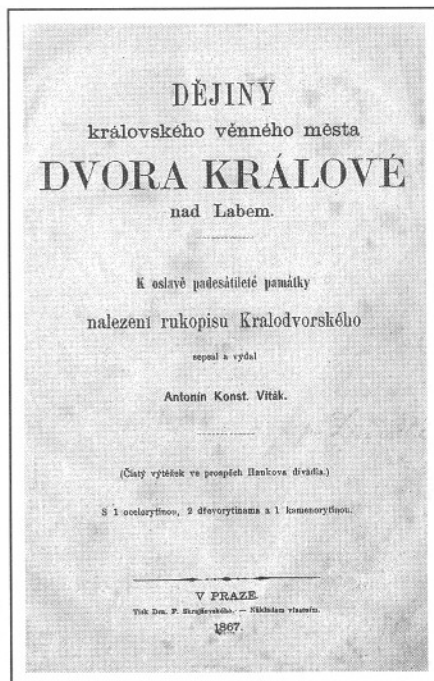
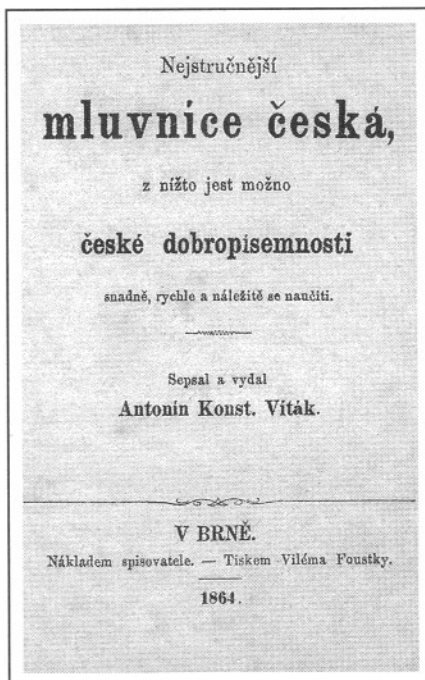
*Radostnou zprávou budíž Vám všem, že sbírky peněžité v „Národ. listech“ nyní slavně, stíhají, jak mi sám Gregor volil.
Sokolův přibude do Dvora Králové, poje, dou s večerním vlakem a budou v Pardubicích přenášováti; mimo tento spolek mnoho spisovatelův chytě se k nám jako Běsák, Sabina a jiní; též Gregor, ve a do: J. Skrejšovský zúčastní se v slavnosti naší.
Rychlou odpověď, peníze a listy očekávaje, zůstávám se vřelým pozdravem
Tvůj*

*ijdy věrný
A. K. Víták*

*P. S.
Výrost mou úctu p. muzejnímu spovi a své práci, jakoz všem příživu, čím dobří věci.*

Dopis A. K. Vítáka ze dne 20. září 1867 z Prahy z tiskárny Dr. Skrejšovského, kde dohlížel na tisk „*Dějin Dvora Králové*“. V závěru připojuje tyto informace.

Mnohý arcif chápe se rozličných mluvnic, avšak naleznuv v nich suchopárnou rozvláčnost, zase je brzo odkládá. Větší mluvnice tudíž, byť i sebe důkladnější byla, nikdy nevyhoví začátečníkům. Těm jest třeba, jak při počátcích všech věd a umění, stručného, přitom ale předce úplného díla. A myšlenku tuto v skutek uvést, pokusil jsem se v knížce této, sepsav ji ku prospěchu těch, kdož mluvnici české rychle se naučiti chtějí.

V úvodu ke svým „*Dějinám*“ A. K. Víták píše: „Kojím se plnou nadějí, že skrovná práce má od obecnstva příznivě přijata bude, a to tím spíše, an jsem ji podniknul z nejrůznější lásky ke Dvoru Králové, jež čestného požívá jména u všech národů vzdělaných, a tudíž vším právem toho zaslouží, aby k oslavení padesátileté památky dne toho, jímž proslulost jeho počala, dějiny jeho vydány byly.“